

СПЕЦИФІКА ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА

Компанієць Єгор Олександрович

*студент факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Судова експертиза є важливим інститутом правосуддя, який забезпечує об'єктивний розгляд справи, допомагаючи встановлювати істину. Разом із тим, робота судового експерта супроводжується численними психоемоційними навантаженнями, що впливають на його психологічний стан і можуть призвести до деформації особистості. Одним із яскравих прикладів деформації особистості судового експерта є синдром емоційного вигорання, який часто розвивається через постійний контакт із важкими справами, пов'язаними з насильством або іншими кримінальними правопорушеннями, що викликають сильні негативні емоції. Судовий експерт, який постійно стикається з таким матеріалом, може почати втрачати інтерес і мотивацію до роботи, відчувати емоційне виснаження та байдужість до своїх професійних обов'язків. Судовий експерт, який працює з кримінальними провадженнями про насильницькі кримінальні правопорушення, може з часом відчувати втому від частих повторюваних емоційних навантажень.

Детермінантою цього здебільшого є відсутність у судового експерта достатнього рівня психологічної та моральної стійкості, що призводить до розвитку професійної деформації – процесу та результату негативних змін особи під впливом середовища, в якому здійснюється її життєдіяльність, що характеризуються різним ступенем або обсягом прояву та призводять до неадекватної поведінки, втрати професійної компетенції [1, с. 226–228], а також інших небажаних наслідків. Так, він як правило перестає реагувати на деталі справи та сприймає їх як «робочу рутину», а не як особисті трагедії. Це емоційне притуплення – захисна реакція психіки, яка допомагає зменшити стрес, проте водночас знижує емпатію та рівень уваги, необхідний для об'єктивного оцінювання. Таке «звикання» до важких справ призводить до професійного вигорання та цинізму, коли експерт починає відчувати байдужість до людських страждань, сприймаючи справи як суто технічні завдання, що вимагають формального підходу. Також важливо зазначити, при виконанні своїх обов'язків експерт стикається з високим рівнем відповідальності, складними етичними дилемами, що нерідко

призводять до змін у поведінкових актах, емоційних реакціях та ціннісних установках.

Серед найпоширеніших деформацій судових експертів можна виокремити такі, з одного боку, скептичне ставлення до подальшого використання результатів дослідження, що призводить до переконання в тому, що слідчі або судді не здатні правильно оцінювати й ефективно застосувати висновки експерта, що може створювати психологічні бар'єри в спілкуванні з суддями та слідчими, що іноді навіть призводить до призначення додаткових, можливо, необґрунтованих експертиз (подоланню таких бар'єрів сприяє ознайомлення експертів із передовими підходами в судовій і слідчій практиці, що дозволяє краще розуміти рівень підготовки слідчих і суддів), а з іншого – завищене оцінювання власного досвіду й компетентності, через що експерт починає вважати свій професійний досвід безпомилковим і достатнім, не потребуючи освоєння нових методів і технік. Це призводить до відмови від нової інформації, використання застарілих методик і нехтування сучасними науковими та довідковими джерелами. Як наслідок, експерт може проводити дослідження неповно та формулювати необ'єктивні висновки. Наприклад, застосування старих методів до дослідження таких нових об'єктів, як синтезовані наркотичні засоби та психотропні речовини, може призвести до хибних висновків.

Для запобігання професійній деформації судових експертів необхідно забезпечити кілька ключових умов. Однією з основних є формування критичного ставлення до роботи, що досягається через навчання у вищих навчальних закладах, участь у курсах підвищення кваліфікації та регулярні атестації, які проводяться кожні п'ять років або дотроково. Контроль з боку керівників також відіграє важливу роль: вони мають вказувати на помилки, давати рекомендації та сприяти розумінню експертами важливості постійного професійного зростання. У процесі перепідготовки необхідно використовувати завдання з новітніми методиками, що стимулюють мотивацію до саморозвитку, підвищують відповідальність і забезпечують якісне виконання роботи.

Та само суттєвим визнається запобігання професійному вигоранню (вперше слово «вигорання» використано американським психологом Гербертом Фройденбергером у 1974 р.) через дотримання балансу між професійною діяльністю та періодами відпочинку, регулярну перерву та фізичну активність. Для розвитку психологічної стійкості необхідно проводити тренінги з управління стресом та навчання методів емоційної саморегуляції. Важливим є надання систематичної психологічної підтримки, що включає індивідуальну роботу з психологом та групові обговорення для зняття напруги. Крім того, підвищення кваліфікації через семінари, курси й ознайомлення з новими підходами допомагає

експертам легше виконувати обов'язки та розвивати професійні навички.

Слід присвятити увагу запобіганню професійній деформації через: розроблення й ухвалення Кодексу етики судового експерта; удосконалення процесуального кримінального законодавства; розроблення й ухвалення етичних і психологічних пропозицій стосовно усунення несприятливих причин впливу на особу судового експерта; покращення способів професійного добору та розміщення за посадами кадрів; палке бажання до елімінації духовної порожнечі судового експерта; покращення системи професійних знань в сфері юриспруденції та спеціальних знань, необхідних для проведення експертиз; створення системи економічних стимулів професійної діяльності судового експерта залежно від результатів роботи [2, с. 335].

Не менш важливим є покращення умов праці, зокрема забезпечення сучасними матеріальними та технічними ресурсами, а також упровадження ротатії обов'язків для уникнення монотонності. Дотримання цих заходів дозволить судовим експертам не лише уникнути професійної деформації, а й зберегти психологічне здоров'я, підвищити мотивацію та забезпечити високу якість своєї роботи.

Література:

1. Марков В. В. Причини, що викликають професійну деформацію працівників органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2012. № 4. С. 226–228.
2. Митрофанов І. І., Васечко Л. О., Кравчук В. М. Професійна етика в юриспруденції : підручник. Київ : Видавництво «Юрінком Інтер», 2024. 476 с.